

Lahden kaupunki, Kaupunginhallitus, 04.10.2021

§ 393

Valtuustoaloite: Sosiaalisten taitojen ennaltaehkäisevää ryhmätoimintaa kouluihin KV

3400/00.01.01.03/2021

Asian valmistelija / lisätietojen antaja

opetuksen palvelupäällikkö, Johanna Saastamoinen, p. 044 4163159

opiskeluhuollon palvelupäällikkö, Eija Kinnunen, p. 050 5391660

psykologian erikoispsykologi, Hannele Tommo, p. 044 7161409

Päätös

Päätösehdotus hyväksyttiin.

Esittelijä

Kaupunginjohtaja Timonen Pekka

Päätösehdotus

Kaupunginhallitus tekee kaupunginvaltuustolle seuraavan ehdotuksen:

”Kaupunginvaltuusto merkitsee aloitteen ja siitä annetun lausunnon tiedokseen todeten, että aloitteessa tarkoitettu asia on tullut tässä yhteydessä riittävästi selvitettyksi.”

Perusteluosa / aiempi käsittely

Lahden kaupunki, Sivistyslautakunta, 28.09.2021

§ 105

Päätös

Päätösehdotus hyväksyttiin.

Esittelijä

Opetus- ja kasvatusjohtaja Kilponen Lassi

Päätösehdotus

Sivistyslautakunta antaa vastauksenaan valtuustoaloitteeseen, että sosiaalisten taitojen ennaltaehkäisevää toimintaa kouluissa jatketaan laaditun lausunnon mukaisesti.

Perusteluosa

Lahden sosialidemokraattinen valtuustoryhmä 19.4.2021:

”Autismikirjon ydinoireisiin kuuluvat sosiaalisen kanssakäymisen haasteet vaikeuttavat sosiaalisten suhteiden luomista ja ylläpitämistä.

Autismikirjon oireyhtymä vaikuttaa merkittäväällä tavalla myös kognitiivisesti hyvätasoisien ihmisten toimintakykyyn ja näkyy haasteina mm. sosiaalisessa kommunikaatiossa ja sosiaalisessa vuorovaikutuksessa.

Sosiaalisten taitojen vaikeudet johtavat usein yksinäisyyteen ja syrjäytymiseen. Kavereita ei ole ja ulkopuolisuuden tunne voi olla merkittävää. Autismin kirjon ydinoireita ei voida hoitaa lääkityksellä, vaikka esim. kuormituksen aiheuttamia oireita niillä usein hoidetaankin. Sen sijaan oireiden varhainen tunnistaminen ja henkilön yksilöllisiin tarpeisiin räätälöity oikea-aikainen ja riittävä psykoedukatiivinen ja muu kuntoutus auttavat autismikirjon ihmistä pärjäämään oireidensa kanssa. Lapsen ja nuoren kohdalla olisi hyvä löytää keinoja, joilla voitaisiin mahdollistaa heidän osallistumistaan lasten ja nuorten elämänpiiriin kuuluviin tavanomaisiin toimintoihin. Nepsy-lapsille tyypilliset puutteet sosiaalisissa taidoissa kuitenkin vaikeuttavat ns. normaalien kaverisuhteiden muodostamista samoin kuin esimerkiksi harrastuksiin osallistumista. Matalan kynnyksen ryhmätoiminta kohdistettuna esim. sosiaalisten taitojen harjoitteluun olisi toimiva keino ennalta-ehkäistä ja vähentää sosiaalisesta kanssakäymisestä liittyviä, nepsy -lasten itsetuntoa ja minäkuvaan vaikuttavia huonoja kokemuksia. Nämä ennaltaehkäisevät

toiminnot vähentävät neurologisia oireita omaavien (autismikirjo, ADHD ja Touretten oireyhtymä) lasten ja nuorten riskiä neuropsykiatristen oireiden syvenemiseen. Tällä hetkellä Lahdessa tällainen ennaltaehkäisevä ja ylläpitävä toiminta puuttuu. Kun tilanne kriisiytyy voi päästä lasten psykiatrian sosiaalisten taitojen ryhmään. Ryhmä kestää kuitenkin vain puoli vuotta ja tavoittaa vain joitain apua tarvitsevia. Kun tilanne paranee ei kuulu enää erikoissairaanhoidon palveluiden piiriin, ja tippuu täysin tyhjän päälle. Apua saa vain, jos tilanne uudelleen kriisiytyy. Esim. lapsi/nuori masentuu tai on itsetuhoinen. Erikoissairaanhoidon sijaan/rinnalla sosiaalisten taitojen ryhmiä tulisi perustaa Lahdessa sivistystoimen piiriin. Kaupungin tulisi myös palkata ammattilaisia, joiden yhtenä tehtävänä voisi olla sosiaalistaitojen ryhmien vetäminen. Tässä esim. nuorisotoimi voisi olla yhtenä osana mukana. On tärkeää, että ryhmät eivät jää opettajien vastuulle. Ryhmien järjestäminen sivistystoimen piirissä erikoissairaanhoidon sijaan olisi myös kustannustehokasta ja tavoittaisi merkittävästi enemmän lapsia ja nuoria kuin erikoissairaanhoidon piirissä järjestettynä.

THL:n vuonna 1997 syntyneiden kohorttitutkimuksen mukaan, vuonna 1997 syntyneistä nuorista, jotka olivat saaneet autismikirjon diagnoosin, 18 % oli ollut sijoitettuna kodin ulkopuolelle ainakin kerran ennen 18 vuoden ikää. Saman ikäryhmän nuorista, joilla ei ollut autismediagnoosia, oli ollut sijoitettuna 5,7 %.

Lastensuojelun sijoitus on kallis toimenpide suhteessa sen vaikuttavuuteen. Inhimillisesti ja kansantaloudellisesti kannattavampaa olisi tunnistaa ja luoda autismikirjon lapsiperheitä varhaisessa vaiheessa tukevia palvelurakenteita. Arjen ennustettavuus, selkeys ja samankaltaisina toistuvat tapahtumat luovat autismikirjon ihmisille turvaa ja kannattelevat myös vaikeissa tilanteissa. Juuri tästä syystä olisi tärkeä tukea

autismikirjon lapsen selviytymistä ensisijaisesti siinä ympäristössä missä hän elää, ja tuoda palvelut ja tuki hänen toimintaympäristöönsä ja arkeen sopivissa muodoissa. Lastensuojelun keskusliiton laskelmien mukaan yksi vuosi sijoitettuna maksaa saman verran kuin 3000 tuntia kotipalvelua tai 400 perheneuvolakäyntiä tai seitsemän vuotta intensiivistä perhetyötä. Näidenkin laskelmien valossa, kuntien on järkevää panostaa tämän kaltaisiin ennaltaehkäiseviin palveluihin. Sosiaalistaitojen ryhmät kouluympäristössä voisivat olla yksi tällainen palvelu. Asiaa on järkevää lähteä toteuttamaan juuri nyt myös tulevan soteuudistuksen takia. Sote uudistuksessa sosiaali- ja terveyspalvelut siirtyvät maakuntien järjestettäväksi, mutta vastuu kuntalaisten hyvinvoinnin ja terveyden edistämisestä säilyy kunnilla. Kunnille on suunniteltu otettavan käyttöön hyvinvoinnin- ja terveyden edistämisen valtionosuuden lisäosa eli HYTE-kerroin. HYTE -kerroin on kannustin, joka tarkoittaa, että kuntien rahoituksen valtionosuuden suuruus määräytyy osaksi niiden tekemän hyvinvoinnin ja terveyden edistämistyön mukaan. Tällä halutaan varmistaa kuntien aktiivinen toiminta asukkaiden hyvinvoinnin ja terveyden edistämiseksi myös soteuudistuksen jälkeen. Kuntien palkitseminen vaikuttavasta hyvinvoinnin ja terveyden edistämisestä on tärkeää, koska hyvinvoiva väestö on elinvoimaisen kunnan ja maakunnan edellytys. Lisäksi sosiaali- ja terveydenhuollon kustannusten kasvun hillitseminen vaatii, että hyvinvointia ja terveyttä edistetään laajalti ihmisten arkiympäristöissä. HYTE –kerroin lasketaan siihen valittujen indikaattoreiden pohjalta, mistä löytyy mm. Omat osuutensa peruskouluihin sekä koulupudokkaisiin liittyen. Alustavasti on kaavailtu, että jaettava summa olisi noin 100 miljoonaa euroa. Sosiaalisten taitojen ryhmätoiminnan järjestäminen koulutoimen yhteydessä olisikin myös mitä parhainta HYTE –toimintaa. Sosiaalistaitojen ryhmätoiminta osana sivistystoimen palveluja olisi loistava ennaltaehkäisyn työkalu. Ryhmät toimisivat kuntouttavana

toimintana, mutta myös mahdollisuutena tutustua ja solmia ystävyyssuhteita vertaisiin. Kokemus siitä, ettei olekaan yksin on merkittävä voimavara, oli sitten nepsy tai ei. Jokainen meistä haluaa tuntea kuuluvansa johonkin. Lahden sosialidemokraattinen valtuustoryhmä esittää, että Lahdessa lähdetään selvittämään mahdollisuutta järjestää sosiaalitentaitojen ryhmätoimintaa osana sivistystoimen palveluja. Tässä tulisi hyödyntää perustason toimijoiden osaamista. Valtuustoryhmä toivoo viranhaltijoilta toimintasuunnitelmaa sekä kustannusarviota. Toiminnasta tulee myös tehdä vaikuttavuusarviointi.”

Lausunto

Valtuustoaloitteessa on otettu esille tärkeä aihe; miten auttaa nepsy-lapsia kuntoutumaan ja kehittämään sosiaalisia taitojaan mahdollisimman hyvin arjen ympäristöissä. Lahden kaupungissa on asiaa työstyetty viime vuosien aikana varhaiskasvatuksen ja perusopetuksen oppimisen tuen suunnitelmatyössä ja erilaisissa yhteistyöhankkeissa (liite: Hanketoiminta oppimisen tuen toimintamallien kehittämisessä). Myös Päijät-Hämeen hyvinvointikuntayhtymän kanssa tehty yhteistyö, ja kehitetyt arjen tuen palvelut, tukevat lapsia ja perheitä matalalla kynnyksellä. Toimintaa kehitetään yhteistyössä varhaiskasvatuksen ja koulujen kanssa.

Lapsi, jolla on autismitietäminen tai muita neuropsykiatrisia piirteitä, hyötyy siitä, että arki on mahdollisimman säännöllistä ja ennakoitua. Keskeinen osa erityislapsen kuntoutusta on auttaa lähiympäristön aikuisia toimimaan lapsen kanssa vahvistamalla tietoutta erityislapsen kohtaamisesta ja tukemisesta ja tarjoamalla välineitä hyvän arjen toteuttamiseen. Neuropsykiatrisesti oirehtivan lapsen kuntoutus tulee suunnitella aina yksilöllisten tarpeiden mukaisesti yhteistyössä verkoston eri toimijoiden kesken. Se toteutuu parhaimmillaan osana jo olemassa

olevaa arkea, jolloin lapsen oppimien taitojenkin siltaaminen toimintaympäristöönsä tapahtuu luontevimmin.

Sivistystoimen ensisijainen tehtävä on tarjota riittävä tuki kouluun ja varhaiskasvatukseen, jotta myös valtuustoaloitteessa esitettyjä sosiaalisia ja tunnetaitoja voidaan harjoitella irrottamatta lasta omasta arkiympäristöstään ja ulkoistamatta taitojen harjoittelua erillisille toimijoille.

Lapselle annettava tuki ja ohjaus suunnitellaan moniammatillisessa yhteistyössä lapsen ja huoltajan kanssa. Suunnitelman tavoitteet, tukitoimet ja niiden toteutus kirjataan varhaiskasvatuksessa lapsen VASUun (Varhaiskasvatussuunnitelma) ja esi- ja perusopetuksessa oppimissuunnitelmaan tai HOJKSiin (henkilökohtainen opetuksen järjestämistä koskeva suunnitelma). Tuen antaminen on kokonaisvaltaista lapsen kehityksen ja oppimisen tukemista hänen luontaisessa arjen ympäristössä.

Valtuustoaloitteessa esitetään, että *matalan kynnyksen ryhmätoiminta kohdistettuna esim. sosiaalisten taitojen harjoitteluun olisi toimiva keino ennalta-ehkäistä ja vähentää sosiaalisesta kanssakäymisestä liittyviä, nepsy -lasten itsetuntoa ja minäkuvaa nakertavia huonoja kokemuksia.*

Lahden peruskouluissa toteutetaan laajasti tunne- ja vuorovaikutustaitojen harjoittelua osana koulupäivää. Lahden kaupungin perusopetuksessa toteutettiin kysely oppilas, huoltaja ja opettajajäsenillä laajennetuille oppilashuoltoryhmille huhti-toukokuussa 2021. Kyselyn tarkoituksena oli saada tarkempaa tietoa oppilashuollon painopistealueina olevien asioiden edistymisestä ja tehdä näkyväksi kouluissa tehtävää oppilashuollollista työtä. Yhtenä asiana selvitettiin hyvinvoinnin ja terveyden edistämistä vuorovaikutusta tukevilla toimilla. Kyselytulos toi esille kattavasti kouluissa

käytössä olevia menetelmällisiä ohjelmia ja työskentelykäytänteitä (liite: Kysely laajennetuille oppilashuoltoryhmille s. 10-19).

Lahden perusopetuksen opetushenkilöstöä on koulutettu säännöllisesti vuodesta 2015 lähtien Nepsy –koulutuksin. Koulutuksia on järjestetty sekä lyhytkestoisena kahden päivän Mini-Nepsy –koulutuksina että pitkäkestoisena Neuropsykiatrinen valmentaja –koulutuksena. Lyhytkestoinen koulutus antaa valmiuksia käytännönläheisiin ja ratkaisukeskeisiin menetelmiin työskennellessä neuropsykiatrisesti oireilevan lapsen kanssa. Pitkäkestoinen koulutus antaa valmiuden toteuttaa Nepsy –valmennusta yksittäiselle lapselle tai kohdennetusti menetelmällisenä ryhmäohjauksena. Sosiaalisten taitojen harjoittelu on tuotu osaksi koulupäivän aikana oppilaalle annettavaa ohjausta. Koulussa käytössä olevien sosiaalisten taitojen harjoitusohjelmien käyttöön opetushenkilöstö saa ohjausta mm. Perusopetuksen tutoropettajan ja koordinointi- ja konsultointityötä toteuttavien alueellisten erityisopettajien opastamana. Koulujen käytössä olevat harjoitusohjelmat on koottu liitteeseen (liite: Ennaltaehkäisevän työn ja varhaisen puuttumisen toimintamalleja).

Valtuustoaloitteessa esitetään, että kaupungin tulisi myös palkata ammattilaisia, joiden yhtenä tehtävänä voisi olla sosiaalisten taitojen ryhmien vetäminen. Tässä esim. nuorisotoimi voisi olla yhtenä osana mukana. On tärkeää, että ryhmät eivät jää opettajien vastuulle.

Lahden peruskoulut tekevät yhteistyötä eri toimijoiden kanssa. Yhtenä yhteistyökumppanina on nuorisotoimi. Jokaisella yhtenäiskoululla ja yläkoululla on kokoaikainen koulunuorisotyöntekijä. Nuorisotyö koulussa on ennaltaehkäisevää, opetusryhmien kanssa tehtävää työtä.

Koulunuorisotyöntekijä on mukana kehittämässä ja kokeilemassa

uudenlaisia työskentelytapoja. Hyviä kokemuksia on saatu esimerkiksi koulunuorisotyöntekijän ja kuraattorin sekä koulunuorisotyöntekijän ja opettajan välisestä parityöskentelystä pienryhmien kanssa.

Pienryhmätoiminnan lisäksi nuorisotyö liittyy opetukseen nuoren sosiaalisia valmiuksia ja arjen taitoja tukevaa toimintaa.

Valtuustoaloitteessa *toivotaan viranhaltijoilta toimintasuunnitelmaa sekä kustannusarviota. Lisäksi toivotaan vaikuttavuusarviointi.*

Toiveeseen todetaan tässä lausunnossa, että

Sivistystoimen ensisijainen tehtävä on tarjota riittävä tuki kouluun ja varhaiskasvatukseen, jotta myös valtuustoaloitteessa esitettyjä sosiaalisia ja tunnetaitoja voidaan harjoitella irrottamatta lasta omasta arkiympäristöstään ja ulkoistamatta taitojen harjoittelua erillisille toimijoille. Neuropsykiatrisesti oirehtivan lapsen kuntoutus suunnitellaan aina yksilöllisten tarpeiden mukaisesti yhteistyössä lapsen asioissa kootun verkoston toimijoiden kesken. Kuntoutus toteutetaan lapselle tuttujen aikuisten kanssa, jotta opittujen taitojen siltaaminen toimintaympäristöön tapahtuu luontevimmin. Täten valtuustoaloitteessa esille tuodun kustannusarvion laatiminen ei ole relevanttia.

Kaikilla Lahden kouluilla on käytössä sosiaalisten taitojen harjoitusohjelmia. Kukin koulu kirjaa vuosisuunnitelmaansa sosiaalisten taitojen harjoitusohjelmien käytön. Harjoitusohjelmien käyttö on siten suunnitelmallista ja niiden toteutusta tehdään yhteistyössä koulun kumppaneiden kanssa. Opetushenkilöstö saa koulutusta ja ohjausta harjoitusohjelmien käyttöön. Oppimisen tuen toimintamalleja kehitetään suunnitelmallisesti ja hanketoiminta tukee kehittämistyötä.

Kouluilla käytössä olevia vuorovaikutusta tukevia toimia on selvitetty kyselyllä keväällä 2021. Kyselyn raporttiin on koottu kattavasti koulujen

toimet, joiden vaikuttavuutta tullaan seuraamaan osana Lahden lasten ja nuorten hyvinvointityötä, oppilashuoltoryhmien ja koulujen vuosittaista itsearviointia.

Lausunnon liitteet:

Hanketoiminta oppimisen tuen toimintamallien kehittämisessä

Raportti-kysely laajennetuille oppilashuoltoryhmille

Ennaltaehkäisevän työn ja varhaisen puuttumisen toimintamalleja

Muutoksenhaku

Muutoksenhakukielto

Toimenpiteet

Kh: kv

Kv: Sivistyslautakunta, opetuksen palvelupäällikkö Johanna Saastamoinen